

УДК 316.324.8:004

В.Ф. Коломієць

*кандидат технічних наук,
професор кафедри міжнародної інформації та інформатики
Київського міжнародного університету*

ФОРМУВАННЯ НООПОЛІТИЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ – АТРИБУТ ІНФОРМАЦІОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ ЦИВІЛІЗАЦІЇ

У статті розглянуто процеси формування ноополітичних технологій як атрибуту інформаціологічного розвитку цивілізації, їхнє виникнення і становлення. Описуються тенденції глобального взаємозв'язку, концепції глобального громадянського суспільства, роль м'якої сили, важливість отримання конкурентних переваг, формування глобальної ноосфери.

Ключові слова: інформаціологічна революція, ноополітика, ноополітичні технології, глобальний взаємозв'язок, м'яка сила, ноосфера, інформаційна стратегія, кіберпростір, інфосфера.

Кінець «холодної війни» приніс дві важливі зміни, які пов'язані з міжнародними подіями. Перша зміна стосується політичної та військової динаміки. Біполярна міжнародна система вичерпала себе і світ змінився, перетворився на багатополярний, збалансований силовою системою, що надала можливості для США домінувати у військовій сфері. Ця зміна, загалом, стосується міждержавних відносин. Друга зміна стосується економіки. Спостерігається небачене зростання ліберальних ринкових систем, які об'єднані в глобальні торгові та інвестиційні мережі. Це перетворення почалося задовго до закінчення холодної війни. Тим часом, відбулася нова зміна – інтенсифікація інформаціологічної революції, яка наголошує на тому, що знання – це сила, яку мають недержавні актори.

Глобальна взаємозалежність створює новий вид світового порядку. Багато теоретиків і стратегів не знають, що робити з цією зміною. Більшість намагається включити її в уже існуючі парадигми реальної політики і глобалізму.

Структура та динаміка світового порядку змінюється докорінно, де ні реальна політика, ні глобалізм не підходять до нових реалій третього тисячоліття. Потрібна нова теорія, яка нині дуже необхідна, насамперед у політичних колах. Глобальна ноосфера, що формується, робить можливим існування такого поняття, як ноополітика.

Ноополітика нині має велике значення, оскільки події та світові тенденції роблять її життєво необхідною [4].

Існує п'ять тенденцій, що роблять її важливим складником світового порядку:

- зростає глобальний взаємозв'язок;
- зростає сила глобального громадянського суспільства;
- зростає роль м'якої сили;
- зростає важливість отримання конкурентних переваг;
- зростає необхідність формування глобальної ноосфери.

Тенденції глобального взаємозв'язку

Формування нового виду політичних відносин є дуже важливим в інформаційному столітті, що об'єднує світ і всіх ключових акторів у ньому. XXI століття краще визначити, як століття взаємозв'язку, що відрізняється від минулого, тобто століття, у якому великою мірою існувала взаємозалежність. Перехід від одного виду відносин до іншого відбувається через такі причини:

- зміна самої природи взаємозалежності;
- глобальне збільшення на політичній арені недержавних акторів;
- поява глобальних інтересів і діяльностей.

Існує багато причин, чому світ став взаємозалежним, і перетворення, які в ньому відбуваються, ведуть до іншої форми співробітництва.

По-перше, світ став взаємозалежним через транснаціональний потік капіталів, робочої сили, технологій, інформації і т.д.

По-друге, причина полягає в тому, що взаємозалежність була викликана збільшенням транснаціональних і багатонаціональних структур, передусім поява багатонаціональних корпорацій і багатосторонніх організацій. Сьогодні новий вид таких структур, як засоби масової комунікації, електронні комунікаційні служби, організації з прав людини носять глобальний характер. Вони є недержавними утвореннями і виражають свій національний або багатонаціональний характер і визначають себе як глобальні структури, що займаються розв'язанням глобальних проблем.

По-третьє, капітали, технології, інформація та інші транснаціональні потоки відбувалися хаотично й епізодично. Тому державні і недержавні структури вбачають інтерес у відділенні систем і мереж від національних чи локальних інтересів, які вони можуть мати. Це вимагає взаємного співробітництва. Для деяких глобальних структур створення і захист нових мереж стає все важливішим, ніж створення і захист збалансованих національних сил.

Інформаційна революція робить можливим перехід до нового виду співробітництва, хоча цей процес проходить нелегко.

Концепції глобального громадянського суспільства

Незважаючи на трансформацію міжнародної системи, держави будуть залишатися головними акторами в цій системі. Інформаціологічна революція призводить до зміни самої природи держави, а не до її руйнації. Що відбудеться, так це трансформація. Водночас, недержавні структури будуть продовжувати нарощувати свою силу та вплив, як це відбувалося кілька десятиліть з бізнесовими корпораціями.

Наступною зміною в системі міжнародних відносин є всесвітнє укріплення транснаціональних неурядових

організацій, які представляють громадянське суспільство. У цьому випадку вони відозмінять і збалансують взаємини між державою, ринком і суспільно-політичними структурами в усьому світі таким чином, що на зміну реальній політиці прийде ноополітика. Роль держав у розв'язанні глобальних проблем зменшується, а недержавні структури все більше набувають вирішального впливу. З точки зору ноополітики, найбільшу силу мають неурядові організації, що представляють громадянське суспільство.

Ноополітика підтримує важливість недержавних структур, насамперед з боку громадянського суспільства, і вимагає, щоб вони відігравали найважливішу роль у розв'язанні глобальних проблем. Насправді, через інформаціологічну революцію суспільство, що формується, стоїть на порозі розвитку сенсорного апарату, який буде стежити за подіями в усьому світі. Цей апарат не є новим, тому що він частково складається з існуючих урядових розвідувальних агенцій, корпоративних науково-дослідних департаментів, засобів масової інформації та організацій, що займаються опитуванням суспільної думки. Що є нового в цьому сенсорному апараті, так це мережі неурядових організацій та окремі активісти, котрі проводять моніторинг і складають зразки того, що вони думають щодо всіх глобальних проблем, і проводять відкриті форуми, використовуючи спеціалізоване листування в Internet, мережеву пошту і факс-машини для швидкого поширення даних [1].

Держави, які існують в інформаційному столітті, є менш впливовими і тому важливо, щоб вони співпрацювали разом з новим поколінням недержавних структур. Сила може таким чином іти менше від держави, ніж від системи в цілому. Усе це може означати, що найголовніше, це державно-громадська координація, включаючи толерантність «публічної дипломатії» і створення «сильних коаліцій» між державами і цивільно-суспільними акторами. У цьому розумінні, потрібно сказати, що інформаціологічна революція призводить до зміни від державно-

центристського до мережно-центристського світу. Паралельно відбувається зміна у військовій сфері, зміна від традиційного «платформ-центристського» підходу до «мережно-центристського» підходу ведення війни. Це досить прийнятне для ноополітики. Отже, державні структури можуть краще пристосуватися до появи незалежних недержавних акторів і навчитися співпрацювати з ними за допомогою нових механізмів, щоб налагодити комунікацію і координацію.

Ключова роль м'якої сили

Інформаціологічна революція призводить до зміни природи самої сили, в основному роблячи м'яку силу більш потенційною. М'яка сила дає змогу досягти бажаного результату в міжнародних справах через залучення уваги до проблемної ситуації, а не за допомогою тиску. Вона є ефективною, коли всі переконані в тому, що потрібно дотримуватись і виконувати норми й основи, які виробляють бажану поведінку. Це не означає, що реальна політика відмирає. Тверда сила – це ракети, зброя і військові кораблі. Але поняття ноополітики день за днем стає все важливішим і необхіднішим.

Приділяючи увагу трьом якостям інформації – свобода, комерційність і стратегічність – учені-політологи вважають, що м'яка сила спирається, нарешті, на правдоподібність і проводиться в основному завдяки виготовленню й поширенню вільної (громадської) інформації.

Можливість поширювати вільну інформацію підвищує можливість прийняття консенсусного рішення і схилити на свій бік інших акторів у світовій політиці. Якщо один актор може переконати інших сприйняти загальнолюдські цінності і проведення м'якої політики, то тверда сила може стати менш важливим засобом у світовій політиці під час урегулювання конфліктів. М'яка сила і свобода інформації може змінити поняття «власний інтерес» і, таким чином, змінити застосування твердої сили і стратегічної інформації [3].

Зростання м'якої сили робить ноополітику можливою. Тоді як реальна політика часто вдається до тиску, реалізуючи тим самим тверду силу, тобто використовуючи військові методи, то завдання ноополітики – це привертати увагу, переконувати і бути невід'ємною частиною м'якої сили, суть якої є невійськові методи.

Ноополітика означає мати постійну можливість проводити зовнішню політику, спираючись на знання й загальнолюдські цінності. Це потребує виготовлення інформаціологічної стратегії таким чином, щоб в її основі лежала ноополітика.

Взаємозв'язок між інформаціологічною стратегією і традиційними – політичним, військовим та економічним – вимірами великої стратегії можна включити в основні два напрямки.

Перший напрямок полягає в тому, щоб розвивати інформаційну стратегію, як додатковий компонент одного з традиційних вимірів.

Другий напрямок – розвивати інформаційну стратегію, як окреме, новий вимір великої стратегії.

Поняття «м'яка сила» зараховують до поняття «структура знань», яке є основою для формування сили. Вважається, що сила формується на основі структурного знання, яке в основному виникає від домовленостей, ніж від примусовості. Влада визнає важливість індивідуального й громадського особливого місця, яке посідає знання, і тому важливість для кожної особи – це доступ до знань і контроль за їхньою передачею [4].

Для ноополітики інформація стане окремим виміром великої стратегії. Зростання ролі м'якої сили є важливим для розвитку другого напрямку і, отже, для виникнення ноополітики.

Важливість отримання конкурентних переваг

Держави та інші актори шукають шлях, як отримати конкурентні переваги. Товариства, які демонструють свою

готовність співпрацювати із сусідами і союзниками, можуть також отримати конкурентні переваги. Але вони повинні сприяти видозміні природи порівняльних переваг: зміна від конкурентного рівня до рівня співпраці.

Нові конкурентні переваги можна отримати за допомогою створення регіонального та глобального співробітництва.

Зважаючи на це, національна стратегія залежить менше від конфронтації з опонентами, а більше від мистецтва співпраці з конкуруючими сторонами. Нова стратегія загальної конкуренції визначається більше в умовах мережевих інформаційних потоків, які забезпечують краще співробітництво.

Формування глобальної ноосфери

Формування ноосфери є головним складником ноополітики. Без появи і цільового будівництва добре визнаної ноосфери, буде мало надії на встановлення такого розуміння, як світ, який рухається до нової системи, у якій «сила» розуміється в основному як межа знань, а інформаційна стратегія зосереджується на «балансі знань».

Зважається, що на доповнення до створення глобальної ноосфери також бажано для урядів приступити до роботи зі створення військової ноосфери, яка, зважаючи на принцип безпеки, об'єднає ресурси держав, союзників та інших сил у всьому світі. Однак баланс між відкритістю і безпекою повинен бути трохи іншим у військовій ноосфері від того, який він повинен бути у спільній, глобальній ноосфері [4].

Дослідження можливої альтернативи сучасної політики були розпочаті з переосмислення суті інформаційного простору. Існуючі поняття кіберпростору і інфосфери (кіберпростір плюс засоби інформації) повинні бути об'єднані як частини ширшого поняття ноосфери, або «всеосяжного простору свідомості». Обговорення суті ноосфери передуює таким ключовим припущенням: на найвищих рівнях політичного керівництва розробки інформаціологічної стратегії можуть сприяти появі нової парадигми, з одного боку, – заснованої на ідеях, духовних

цінностях, моральних нормах, законах і етиці, переданих за допомогою м'якої сили - на противагу політиці сили і її акценту на ресурси і здібності, пов'язані з традиційною, матеріальною грубою силою. Отже, реальна політика (політика, заснована на практичних і матеріальних коефіцієнтах – наприклад, політика Генрі Кіссенжера) дасть певний ґрунт до розуміння того, що називається ноополітикою (політика, заснована на етиці та ідеях).

Державні діячі будуть завжди мати змогу звернутися за допомогою до традиційних форм сили, але вони будуть все більше і більше бачити користь у застосуванні стратегій, які спочатку використовують переваги інформаційного способу, а традиційній силі надають другорядну роль. Це буде працювати найефективніше, коли етичні поняття будуть формувати ключову частину підходу в інформаціологічній стратегії до конфлікту і коли ініціатива буде виходити як від недержавних, так і від державних учасників [3; 4].

Таке стратегічне мислення повинне привести до зрушення основи інформаціологічної стратегії держав. Необхідна нова парадигма – це вже не викликає сумніву, – яка називається ноополітикою.

Нове поняття – це форма політичного керівництва, яка необхідна для взаємодії з ноосферою – найширшим інформаційним простором свідомості, у якому об'єднані кіберпростір (або «мережа») та інфосфери (кіберпростір плюс засоби масової інформації).

Ноополітика – це метод реалізації зовнішньої політики в інформаціологічну епоху, яка підкреслює першість ідей, духовних цінностей, моральних норм, законів і етики, яку засновано на застосуванні м'якої сили, а не твердої сили. Ноополітика реалізується більше за допомогою твердої віри в те, що права створюються для реалізації влади, а не навпаки. Більшість державних і недержавних структур на міжнародній арені можуть управлятися за допомогою ноополітики. Її сила

схожа на стрижень, на який спираються як державні, так і недержавні організації при спільній роботі [2; 4].

Керівним мотивом ноополітики не можуть бути національні інтереси, сформовані в термінах державності. Національні інтереси, як і раніше, будуть відігравати важливу роль, але вони повинні бути визначені більше в загальнолюдському, а не державному масштабі і бути з'єднаними з ширшими, навіть глобальними інтересами, розширюючи транснаціональну мережеву структуру.

Ноополітика навряд чи в найближчому майбутньому повністю витіснить існуючу парадигму «реальної політики», заснованої на твердій силі. Швидше за все, два підходи будуть існувати, підтримуючи певну рівновагу, яка буде різною для окремих регіонів світу тому, що кожному з них притаманна певна своєрідність. Нині деякі регіони світу - вже повністю занурені в динаміку інформаціологічного віку, тоді як інші дуже відстають. Отже, ноополітика – поки не універсальний засіб. Вона буде вдалішою методологією управління для одних частин світу, ніж для інших. Ноополітика буде напридатнішою там, де домінують високорозвинені суспільства. Але вона буде менш ефективною там, де умови залишаються традиційно орієнтованими на державу, а не на коаліцію, де продовжують застосовуватися методи традиційної політики (наприклад, багато регіонів Азії). Крім того, ноополітика буде найефективнішою там, де наявні всі способи доведення інформації до громадськості, значно поширені неурядові організації, а також там, де чітко налагоджений процес взаємодії державних і недержавних структур.

Ключові положення, які сприяють упровадженню ноополітики:

1. Необхідно продовжувати підтримувати всесвітній доступ до кіберпростору. Підтримувати доступ неурядових організацій, державних і ринкових дійових осіб до кіберпростору.

2. Відходити від орієнтованих на реальну політику проектів управління шифруванням, а просуватися до становлення систем шифрування на основі інфраструктури відкритих ключів.
3. Щоб гарантувати безпеку і захист у кіберпросторі на міжнародному рівні, розвивати ієрархічні інформаційні системи для поділу інформації на договірній основі, створення доступної, але добре захищеної інфосфери.
4. Просувати інформацію та комунікацію, зазвичай, у всьому світі.
5. Робити проекти на створення «спеціальних сил інформації», розроблених за зразком сил спеціального призначення, як зброї засобів масової інформації. Ці команди можуть бути направлені до зони конфлікту для допомоги при розв'язанні суперечки через маніпулювання інформацією.
6. Підняти рівень дипломатичних відносин між державними й недержавними акторами, насамперед неурядовими організаціями, враховуючи «революцію в дипломатичних справах», що відповідає революції в підходах до ведення бізнесу і військових справ.

З кожним днем міжнародні актори все більше і більше розуміють, що для розв'язання конфліктних ситуацій потрібний новий підхід і формування нової парадигми. Встановлення та розвиток ноополітичних технологій можуть сприяти розв'язанню конфліктів мирними засобами, а не військовими. Завдяки переговорам сторони, котрі перебувають у стані конфлікту, повинні ефективно врегулювати суперечки і розбіжності, щоб тканина суспільного життя не рвалася з кожним конфліктом, а навпаки, зміцнювалася внаслідок зростання уміння знаходити і розвивати спільні інтереси. Виготовлення ефективної стратегії переговорів призведе до пошуку та примноження загальних інтересів і вміння їх поєднувати. Отже, у жодної зі сторін не виникне бажання скасовувати досягнуту угоду. Стійкість угоди, яка досягається

завдяки переговорам, є одним з критеріїв ефективного процесу переговорів.

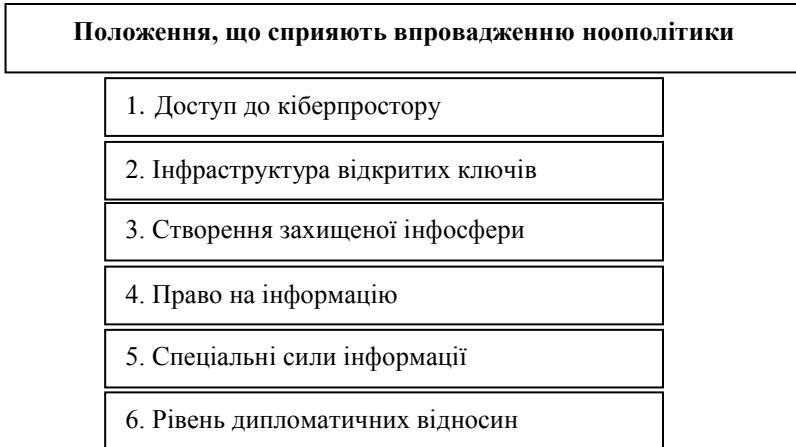

Рис. 1. Схема впровадження технологій ноополітики

Нині завдання ноополітичних технологій полягає в тому, щоб будувати світ, у якому б розбіжності відігравали роль не стимулів розбіжностей, а засобів взаємного збагачення і взаємного доповнення. Іти до цієї мети можна й потрібно двома шляхами: з одного боку, руйнуючи атмосферу ворожості і підозрливості, створюючи атмосферу довіри, а з другого боку – створюючи механізм спілкування людей від вищого рівня до пересічних громадян. Пошуки шляхів розв’язання конфліктів через переговори повинні посісти одне з провідних місць у теорії та практиці інформаціології.

Література

1. Коломієць В.Ф. Тенденції еволюції розвитку світового інформаційного ресурсу // Вісник Київського інституту міжнародних відносин (Серія: Міжнародні відносини). – 1999. – №12. – С. 31 – 34.

2. Коломієць В.Ф., Гондюл Д.В. Використання новітніх інформаційних технологій для дистанційних автоматизованих навчальних систем : Матер. Міжнар. наук. конф. [«Концептуальні проблеми модернізації вищої освіти»]. – Донецьк, 1998. – С. 17 – 21.
3. Коломієць В.Ф., Міжнародні інформаційні системи : Підручник / За ред. проф. В.П. Гондюла. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. – 458 с.
4. Коломієць В.Ф. Информациологическая эволюция и безопасность цивилизации / В.Ф. Коломієць. – К. : А-Центр, 2005. – 184 с.

This article deals with formation processes of noopolitic technologies as civilization informatiological development attribute, their inception and establishment. It describes global interrelation tendencies, conceptions of global civil society, soft power role, importance of competitive dvantages gaining, global noosphere formation.

Keywords: informatiological revolution, noopolitics, noopolitical technologies, global interrelation, soft power, noosphere, information strategy, cyberspace, infosphere.

В статье рассмотрены процессы формирования ноополитических технологий как атрибута информациологического развития цивилизации, их возникновение и становление. Описываются тенденции глобальной взаимосвязи, концепции глобального гражданского общества, роль мягкой силы, важность получения конкурентных преимуществ, формирование глобальной ноосферы.

Ключевые слова: информациологическая революция, ноополитика, ноополитические технологии, глобальная взаимосвязь, мягкая сила, ноосфера, информационная стратегия, киберпространство, инфосфера.